

# وبجیزه‌ی تاریخ قرآن

مهدی اسماعیلی، مدیر آبادی

سارا حیدری

چاپ اول: ۱۳۹۲ هجری قمری / ۲۰۱۳ میلادی / ۸۴۲ صفحه / ۲۰۰۰ تومان / ۱۳۹۲ هجری قمری / ۲۰۱۳ میلادی / ۸۴۲ صفحه / ۲۰۰۰ تومان

تألیف: مهدی اسماعیلی، سارا حیدری / تصاویر: سارا حیدری

|                     |                                                           |
|---------------------|-----------------------------------------------------------|
| سرشناسه             | : اسمعیلی صدرآبادی، مهدی، ۱۳۶۵-                           |
| عنوان و نام پدیدآور | : وجیزه‌ی تاریخ قرآن / مهدی اسمعیلی صدرآبادی، سارا حیدری. |
| مشخصات نشر          | : تهران، کلک مشاطه، ۱۳۹۸.                                 |
| مشخصات ظاهری        | : ۲۰۲ ص. : جدول                                           |
| شابک                | : ۹۷۸-۶۲۲-۹۶۰۲۷-۳-۷                                       |
| وضعیت فهرست نویسی   | : فیبا                                                    |
| موضوع               | : قرآن - تاریخ                                            |
| موضوع               | : Qur'an - History                                        |
| موضوع               | : اسلام - تاریخ                                           |
| موضوع               | : Islam - History                                         |
| شناسه افزودن        | : حیدری، سارا، ۱۳۶۶-                                      |
| شناسه افزوده        | : Heidari, Sara                                           |
| رده بندی کنگره      | : BP                                                      |
| رده بندی دیویی      | : ۳۰۱.۱۹                                                  |
| شماره کتابشناسی ملی | : ۶۶۰۱۹                                                   |

نویسندگان: دکتر مهدی اسمعیلی صدرآبادی - سارا حیدری

عنوان: وجیزه‌ی تاریخ قرآن

طراح جلد: محمدحسین عبدالغفور

صفحه آرا: سیده طیبه حسینی

• چاپ اول: تابستان ۱۳۹۸ • تیراژ: ۱۰۰۰ جلد • تعداد صفحات: ۲۰۲ صفحه • قطع: وزیری

• قیمت: ۴۸۰۰۰ تومان

همه حقوق چاپ و نشر برای مولفین محفوظ است.

تلفن سفارش کتاب: ۰۹۱۹۴۵۹۲۹۱۰

## فهرست مطالب

|    |                                            |
|----|--------------------------------------------|
| ۱۵ | فصل اول آغاز وحی                           |
| ۱۵ | در یک نگاه                                 |
| ۲۱ | بیان تفصیلی                                |
| ۲۱ | تَحْنُثْ                                   |
| ۲۲ | حنیف                                       |
| ۲۳ | ریشه و معانی حنیف                          |
| ۲۴ | تفاوت روش پیامبر و حنفا                    |
| ۲۴ | رؤیای صادق                                 |
| ۲۵ | سن پیامبر (ص)                              |
| ۲۶ | آغاز وحی                                   |
| ۲۷ | جبرئیل امین                                |
| ۳۰ | حالت پیامبر پس از وحی در بازگشت به خانه    |
| ۳۰ | وَرَقَّةُ بْنُ نَوْفَلٍ                    |
| ۳۱ | فترت وحی                                   |
| ۳۱ | نکات این حدیث                              |
| ۳۳ | فصل دوم: چگونگی وحی                        |
| ۳۳ | در یک نگاه                                 |
| ۴۰ | بیان تفصیلی                                |
| ۴۰ | وحی در لغت                                 |
| ۴۲ | فرق میان وحی در یهودیت و مسیحیت            |
| ۴۳ | وحی در قرآن                                |
| ۴۴ | کلمات و تعابیر دیگر یاد شده از پدیده «وحی» |
| ۴۵ | شهادت قرآن بر وحی محمدی (ص)                |
| ۴۶ | سنت و حدیث                                 |

|    |                                        |
|----|----------------------------------------|
| ۴۷ | حدیث قدسی                              |
| ۴۸ | چگونگی وحی                             |
| ۴۸ | (۱) در قرآن                            |
| ۴۹ | (۲) قول پیامبر (ص)                     |
| ۴۹ | (۳) روایت شاهدان                       |
| ۵۰ | مواقع فرود وحی                         |
| ۵۱ | انواع صور وحی                          |
| ۵۲ | صا ق امین                              |
| ۵۵ | معادن موهوم                            |
| ۵۷ | فصل سوم: در بیان وحی                   |
| ۵۷ | در یک نگاه                             |
| ۶۵ | بیان تفصیلی                            |
| ۶۵ | وحی چیست؟                              |
| ۶۸ | الهام و وحی                            |
| ۶۹ | اقسام وحی ظاهر                         |
| ۶۹ | تفاوت وحی بر انبیاء و الهام از نظر رفا |
| ۷۰ | افسانه غرائیق                          |
| ۷۱ | اعتقادات عرب جاهلی درباره این بت ها    |
| ۷۲ | دلایل رد «افسانه غرائیق»               |
| ۷۵ | بررسی لغوی غرائیق                      |
| ۷۵ | بررسی عقلی                             |
| ۷۵ | بررسی تاریخی                           |
| ۷۶ | پیامبر و فراموشی                       |
| ۸۰ | رسول و نبی                             |
| ۸۳ | فصل چهارم: نزول قرآن                   |
| ۸۳ | در یک نگاه                             |
| ۸۶ | بیان تفصیلی                            |
| ۸۶ | معانی لغوی «نزول»                      |
| ۸۷ | معانی نزول در قرآن                     |

|          |                                               |
|----------|-----------------------------------------------|
| ۸۷.....  | اختلاف در معنای انزال.....                    |
| ۸۸.....  | مراحل نزول.....                               |
| ۹۲.....  | لیلة القدر.....                               |
| ۹۲.....  | کلمات قرآن از کیست؟.....                      |
| ۹۲.....  | تقسیم‌بندی زهری در تعریف وحی.....             |
| ۹۸.....  | نزول پس از حکم.....                           |
| ۹۹.....  | فصل پنجم: تألیف قرآن در زمان رسول خدا(ص)..... |
| ۹۹.....  | در یک نگاه.....                               |
| ۱۰۶..... | بیان تفصیلی.....                              |
| ۱۰۶..... | الف) حفظ و سهوا.....                          |
| ۱۰۶..... | جمع‌آوری قرآن.....                            |
| ۱۰۷..... | مراقبت پیامبر(ص).....                         |
| ۱۰۸..... | حافظه عرب.....                                |
| ۱۰۹..... | کوشش صحابه.....                               |
| ۱۱۰..... | حافظان قرآن.....                              |
| ۱۱۲..... | نام حاملان قرآن در روایات.....                |
| ۱۱۳..... | ب) نوشتن قرآن.....                            |
| ۱۱۴..... | کاتبان وحی.....                               |
| ۱۱۵..... | نویسندگان دوران مکه.....                      |
| ۱۱۵..... | نویسندگان دوران مدینه.....                    |
| ۱۱۷..... | آیات قرآن را روی چه می‌نوشتند؟.....           |
| ۱۱۹..... | تألیف قرآن.....                               |
| ۱۲۵..... | فصل ششم: جمع قرآن در زمان ابوبکر.....         |
| ۱۲۵..... | در یک نگاه.....                               |
| ۱۲۸..... | بیان تفصیلی.....                              |
| ۱۲۸..... | نخستین جامع قرآن.....                         |
| ۱۲۸..... | رویداد یمامه.....                             |
| ۱۲۹..... | پیشنهاد عمر.....                              |

- ۱۳۱ ..... دو آیه آخر سوره توبه.
- ۱۳۲ ..... همکاران زید.
- ۱۳۳ ..... علت انتخاب زید ۲۱ ساله.
- ۱۳۳ ..... این نسخه بر روی چه بود؟
- ۱۳۴ ..... تاریخ گردآوری.
- ۱۳۴ ..... این نسخه چه شد؟
- ۱۳۵ ..... سنجش کار زید.
- ۱۳۵ ..... انگه ابوبکر.
- ۱۳۶ ..... انگه اصلی چه بود؟
- ۱۳۷ ..... فصل هفتم: معارف هـ زمان ابوبکر.
- ۱۳۷ ..... در یک نگاه.
- ۱۴۴ ..... بیان تفصیلی.
- ۱۴۵ ..... بیست مورد از مصنفی که در زمان ابوبکر وجود داشته است.
- ۱۴۵ ..... ۱- مصحف فاطمه (ع)
- ۱۴۶ ..... ۲- سالم.
- ۱۴۶ ..... ۳- ابوزید.
- ۱۴۶ ..... ۵- معاذ بن جبل.
- ۱۴۶ ..... ۶- أم ورقه.
- ۱۴۷ ..... ۷- ابی بن کعب.
- ۱۴۹ ..... ۸- ابن مسعود.
- ۱۵۱ ..... ۹- مصحف ابوالدرداء.
- ۱۵۱ ..... ۱۰- مقداد بن اسود.
- ۱۵۱ ..... ۱۱- علی بن ابی طالب.
- ۱۵۴ ..... ۱۲- ابوموسی اشعری.
- ۱۵۴ ..... ۱۳- مصحف حفصه.
- ۱۵۵ ..... ۱۴- زید بن ثابت.
- ۱۵۵ ..... ۱۵- مَجْمَع بن جاریه.
- ۱۵۵ ..... ۱۶- عایشه.
- ۱۵۵ ..... ۱۷- عقیبه بن عامر.

|          |                                                                          |
|----------|--------------------------------------------------------------------------|
| ۱۵۶..... | ۱۸-م سَلَمَه.....                                                        |
| ۱۵۶..... | ۱۹- عبدالله بن عمرو.....                                                 |
| ۱۵۶..... | ۲۰- انس بن مالک.....                                                     |
| ۱۵۷..... | فصل هشتم: جمع قرآن در زمان عمر.....                                      |
| ۱۵۷..... | در یک نگاه.....                                                          |
| ۱۵۹..... | بیان تفصیلی.....                                                         |
| ۱۶۰..... | عمر و جمع قرآن.....                                                      |
| ۱۶۱..... | اهتمام به کار قرآن.....                                                  |
| ۱۶۲..... | مصنف عمر.....                                                            |
| ۱۶۳..... | فصل نهم: یکی کردن مصاحف در زمان عثمان.....                               |
| ۱۶۳..... | در یک نگاه.....                                                          |
| ۱۷۰..... | بیان تفصیلی.....                                                         |
| ۱۷۰..... | اختلافات.....                                                            |
| ۱۷۲..... | روش انجمن.....                                                           |
| ۱۷۴..... | پیوستگی سوره انفال و توبه.....                                           |
| ۱۷۵..... | سوزاندن مصاحف.....                                                       |
| ۱۷۵..... | تاریخ گردآوری.....                                                       |
| ۱۷۶..... | نظر علی بن ابی طالب درباره مصحف جمع‌آوری‌شده در زمان عثمان.....          |
| ۱۷۶..... | ارزیابی کار عثمان و هیئت مأمور به جمع مصحف.....                          |
| ۱۷۷..... | اشکالات.....                                                             |
| ۱۷۸..... | نشانه‌های اقدام عثمان جهت توحید مصاحف که با مصلحت عمومی مطابقت داشت..... |
| ۱۷۹..... | در اینکه چند نسخه نوشتند و به کجاها فرستاده شد اختلاف نظر هست.....       |
| ۱۷۹..... | توزیع قرائت‌های ده‌گانه.....                                             |
| ۱۸۰..... | فرستادن صحابه.....                                                       |
| ۱۸۰..... | مصاحف عثمانی چه شدند؟.....                                               |
| ۱۸۲..... | رواج مصاحف عثمانی.....                                                   |
| ۱۸۲..... | نویسندگان مصاحف.....                                                     |
| ۱۸۳..... | ادوار جمع قرآن از نظر تاریخی.....                                        |

|     |                                                       |
|-----|-------------------------------------------------------|
| ۱۸۴ | مصحف دیگر.....                                        |
| ۱۸۴ | مصحف ابن عباس.....                                    |
| ۱۸۴ | عبدالله بن زبیر.....                                  |
| ۱۸۴ | عبدالله بن عمیر.....                                  |
| ۱۸۴ | اسود بن یزید.....                                     |
| ۱۸۴ | علقمه بن قیس.....                                     |
| ۱۸۵ | حطّان.....                                            |
| ۱۸۵ | سعد بن جبیر.....                                      |
| ۱۸۵ | طلح بن مُصَرِّف.....                                  |
| ۱۸۵ | عِکْرَمَه.....                                        |
| ۱۸۵ | مجاهد.....                                            |
| ۱۸۵ | عطا بن ابی ریان.....                                  |
| ۱۸۵ | ربیع بن خُثَیم.....                                   |
| ۱۸۵ | اعمش.....                                             |
| ۱۸۶ | امام جعفر صادق(ع).....                                |
| ۱۸۶ | مصحف دیگری که از تابعان و محدثان به نام گفته‌اند..... |
| ۱۸۶ | صالح بن کیسان.....                                    |
| ۱۸۶ | حارث بن سوید.....                                     |
| ۱۸۶ | محمد بن ابی موسی شامی.....                            |
| ۱۸۶ | احمر بن شَمِیط.....                                   |
| ۱۸۷ | فصل دهم: مکی و مدنی در قرآن.....                      |
| ۱۸۷ | در یک نگاه.....                                       |
| ۱۹۲ | بیان تفصیلی.....                                      |
| ۱۹۲ | ملاک و ضوابط تشخیص سوره‌های مکی و مدنی.....           |
| ۱۹۳ | فایده این شناسایی.....                                |
| ۱۹۳ | راه شناسایی.....                                      |
| ۱۹۴ | خصائص سوره‌های مکی و مدنی.....                        |
| ۱۹۴ | ضوابط تشخیص سور مکی (خصائص کلی سور مکی).....          |
| ۱۹۴ | امتیازات سور مکی (خصوصیات شایع آیات و سور مکی).....   |

|     |                                                    |
|-----|----------------------------------------------------|
| ۱۹۵ | ضوابط تشخیص سور مدنی ( خصائص کلی سور مدنی )        |
| ۱۹۵ | امتیازات سور مدنی ( خصوصیات شایع آیات و سور مدنی ) |
| ۱۹۵ | ترتیب سور مکی و مدنی و اختلاف آن                   |
| ۱۹۶ | سور بیست‌گانه مدنی                                 |
| ۱۹۶ | انواع سور مکی و مدنی                               |
| ۱۹۷ | تقسیمات دیگر                                       |
| ۱۹۸ | اشاره‌ای به اقدامات مستشرقان                       |
| ۱۹۸ | ویلیام هار و آلویس اشپرنگر                         |
| ۱۹۹ | ویل                                                |
| ۱۹۹ | گریم                                               |
| ۱۹۹ | هرشفلد                                             |
| ۲۰۰ | تست‌های کتاب تاریخ و آرمیار                        |

## مقدمه

خلاصه نویسی مهارتی است که در ادبیات پژوهشی از آن به مرور نویسی یاد می شود و در بسیاری از کشورهای غربی به رسمیت و حتی در منابع دینی ما نیز می توان نمونه های زیادی از آن را ملاحظه نمود. خلاصه نویسی به نوعی عکس برداری از متن در مقیاسی کوچکتر است نه صرفاً انتخاب گزینشی از هر مطلب به سلیقه تدوین کننده آن، بنابراین به این روش می توان علاوه بر آشنایی با افکار و دستاوردهای یک مولف و دستیابی به چشم انداز یک اثر برای استفاده انفرادی که مجال کافی جهت مطالعه اصل کتب مورد نظرشان را ندارند و یا بعضاً به علت پاره ای محدودت ها امکان دسترسی به منابع اصلی را ندارند اقدامی موثر و مفید به فایده انجام داد. از فواید بهره گیری از منابع تلخیص شده می توان به تسهیل برخورداری از محتویات کتاب در حجمی کمتر، ایجاد انگیزه جهت مطالعه تمام و کمال مطالب، بخاطر سپردن راحت مطالب، حذف مطالب غیرضروری، مشخص نمودن مطالب اصلی و فرعی، حفظ اصالت مطالب و محتوا و نهایتاً دریافت پیام اصلی و محوری مولف اشاره نمود. بر این اساس می توان گفت این روش ابزارهای آمادگی کنکور است که با توجه به نتیجه رضایت بخش آن در دهه های اخیر از سوی داوطلبان مورد استفاده قرار گرفته است. استفاده از این کتب علاوه بر استفاده بهینه از زمان، توجه داوطلبان را بر نکات مهم و مورد نیاز موقوف نموده و از توجه به نکات غیرضروری جلوگیری کرده و این مسئله خود سبب افزایش بازدهی و کارایی عملکرد دانش می شود. به ویژه این منابع برای داوطلبانی که منابع اصلی را مطالعه نموده اند و در پی مرور مطالب و اختصاص وقت و تمرکز بر نکات مهم هستند، بسیار مفید است. علاوه بر نقش این روش مطالعاتی در آزمون کتبی، کتب حاضر

جهت آمادگی در مصاحبه دکتری نیز مؤثر می‌باشد و با توجه به فرصت محدود پس از آزمون کتبی، مطالب مفیدی را در اختیار داوطلب قرار خواهد داد. کتاب پیشرو تلخیصی از تاریخ قرآن رامیار، از منابع آزمون دکتری می‌باشد که سعی شده با توجه به تجربیات سال‌های گذشته و هشت آزمون برگزار شده طی سنوات اخیر، مجموعه کامل و مفیدی جهت موفقیت در آزمون کتبی و مصاحبه دکتری، در اختیار داوطلبان قرار دهد. در این اثر صرفاً مباحثی ذکر شده که در کنکور دکتری دارای اهمیت هستند و فصل‌ها و مباحث بدون سابقه‌ی طرح سوال در سال‌های اخیر حذف شده است. در نتیجه با این رویکرد مطالب مذکور در دو بخش تحت عنوان در یک نگاه و بیان تفصیلی ارائه گردیده است.

شایسته است در پایان ضمن قدردانی از کسانی که در تلخیص این اثر مجموعه مکین را یاری نمودند، از خداوند متعال برای آنان آرزوی توفیق روزافزون را از خداوند مسئلت داشته و از تمامی داوطلبان خواهشمندیم با ارائه نظرات و اصلاحات سازنده خود به آدرس الکترونیکی [mm.makin97@gmail.com](mailto:mm.makin97@gmail.com) ما را در راستای گسترش غنای این مجموعه یاری رسانند.

مهدی اسمعیلی صدرآبادی

تابستان ۱۳۹۸